

Gjokaj, M.

JEDNAKOPRAVNOST HRVATA I ODRŽIV RAZVOJ: KLJUČ I/ILI NAČIN EUROPSKE PERSPEKTIVE BOSNE I HERCEGOVINE

Sažetak: Kada su krajem prethodnog /početkom ovog stoljeća mnoge zemlje okončale tranzicijske reforme i ispunile uvjete za europsku perspektivu, tada su u višenacionalnoj Bosni i Hercegovini (BiH) konstitutivni i (post)tranzicijski izazovi kao početno i produženo stanje. Prema Aneksu 4. Daytonskog sporazuma (1995.), BiH je demokratska država, a po tome i jednakopravna, u kojoj su i Hrvati konstitutivni narod, koji u Federaciji čine entitet s Bošnjacima, koji su većina, a oba entiteta, Federacija i R. Srpska, sačinjavaju suverenu državu BiH. Odredbe Daytonskog sporazuma su u većini slučajeva na štetu Hrvata, koje idu u svim subjektima koji se zalažu za promjene i nekonsecijsku demokraciju; intervencije međunarodnog ureda - visokog predstavnika, u smislu izgradnje građanskog društva, su potezi koji u većini slučajeva odgovaraju i idu u prilog centralizma druga dva naroda, pogotovo Bošnjaka. Nejednakopravnost traje od 2000. godine do danas, u svim oblastima i razinama, a najreprezentativniji je u četiri slučaja, na razini visokih pozicija u državi i Federaciji. Posebice će se u radu analizirati kako su zadnjih godina u znanstvenom i društveno-političkom obliku izložene brojne rasprave, analize, akcije i deklaracije, s prijedlozima o nužnom preuređenju države i izbornim izmjenama. Na tom raskrižju puteva i internacionalizacije (ne)jednakopravnosti Hrvata, s obzirom na to da se BiH nalazi između procesa (ne)jednakopravnosti i "statusa quo", jednakopravnost je oblik konsocijacije i jedan od uvjeta održive i europski perspektivne BiH.

Ključne riječi: (ne)jednakopravnost Hrvata, preuređenje BiH, konsocijacijska demokracija, Izborni zakon, troentitetska država, politička akcija.

Podaci o autoru: Mark Gjokaj, Podgorica (Milješ), Crna Gora. E-adresa: markko54@gmail.com

EQUALITY OF CROATS AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT A KEY AND / OR MODE OF THE EUROPEAN PERSPECTIVE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract: When many countries completed transitional reforms and fulfilled conditions for a European perspective at the end of this century, then multi-ethnic Bosnia and Herzegovina (BH / BiH) constitutive and (post) transition challenges are both an initial and a prolonged state. According to Annex 4 of the Dayton Accords (1995), BH is a democratic state and therefore equitable, in which Croats are a constituent people, who in the Federation form an Entity with Bosniaks who are the majority, and both Entities, the Federation and RS are constituted by the sovereign state of BiH . The Dayton Accords are in most cases at the expense of Croats, who go to all the subjects who advocate for change and non-partisan democracy; the interventions of the international office of the High Representative in the sense of building a civil society are the moves that in most cases correspond to and support the centralism of the other two peoples, especially the Bosniaks. (Non) equality lasts from 2000 to today, in all areas and levels, and is most representative in four cases, high level positions in the state and federation. In particular, the paper will analyze how in recent years scientific and socio-political forms have been subject to numerous discussions, analyzes, actions and declarations with proposals for necessary state restructuring and electoral changes. At this intersection of the paths and internationalization of (non) equality of Croats, given that B & H lies between the process of (non)equality and "status quo", equality is the form of consociation and one of the conditions of a sustainable and European perspective BH.

Key words: (Non)equality of Croats, Rearrangement of B & H, Consociational Democracy, Electoral Law, Tripartite State, Political Action.

Information about the author: Mark Gjokaj, Podgorica (Milesh), Montenegro, E-adress:-markko54@gmail.com com

1. Uvod

(Čast mi je i zadovoljstvo sudjelovati na ovako značajnom skupu na kojem se raspravlja o (ne)jednakopravnosti hrvatskog naroda na svom ognjištu, u državi Bosni i Hercegovini. Za sudjelovanje na ovom skupu motivirali su me: događaji u BiH za vrijeme *(nakon) "hrvatske samouprave", hrvatski znanstvenik nadbiskup Juraj Kolarić, fra Mijo iz BiH, koji je prije tri godine služio u Crnoj Gori u mom mjestu (Podgorička županija – Crna Gora), moj pleme-njak Maraš Nculaj (Michigan – SAD), koji je sponzorirao/financirao bistu Majke Tereze u Sarajevu, moja zapažanja i neke analize za međunarodni centar Word Wilson – Washin-gton i još neka noja zapažanja).

Procesi i akcije u društveno-političkoj sferi od fundamentalnog su značaja za demokratski preobražaj jedne zemlje, a u okviru toga posebice u konstituciji složene nacionalne i (post) tranzicijske zemlje kao što je Bosna i Hercegovina (BiH), kojoj politička stabilizacija i jed-nakopravnost opredjeljuju ukupnu društvenu transformaciju. Cilj priloga je da se, u okviru teme "Rješenje hrvatskog pitanja u Bosni i Hercegovinu", istraži i analizira jednakoprav-nost Hrvata, (kao) konstitutivnog dijela BiH, u obliku političke, pravne i ekonomske akcije na (izvan)državnoj/međunarodnoj razini, koja se (jednakopravnost) od pozitivne pojave pretvorila u suprotnost, u dugoročnu negativnu pojavu, u nejednakopravnost, u regresiv-no negativan društveno-politički proces. Tronacionalna država BiH je (post)dejtonskim sporazumom punopravni subjekt međunarodnog prava, suverena država, mada je izgubila prefiks "R"- republika, a čine je dva entiteta: Federacija BiH, kao složeni entitet u kojoj su Bošnjaci više nego apsolutna većina u odnosu na Hrvate, a dodatno i Distrikt Brčko na sjeveroistočnom dijelu, brojčano relevantno sastavljen od svih konstitutivnih naroda, bez apsolutne većine, a najzastupljeniji su Bošnjaci, zatim Hrvati i Srbi. Drugi entitet BiH je Republika Srpska (RS), koju više nego u apsolutnom čine Srbi naspram Hrvata i Bošnjaka. S obzirom na četiri puta veći broj Bošnjaka unutar federalnog ustroja i osam – deset puta Srba u RS u odnosu na Hrvate, od deset kantona/županija, plus Brčko, samo tri imaju izra-zitu etničku hrvatsku većinu u odnosu na Bošnjake, ili, od svih velikih gradova u odnosu na Bošnjake, samo Mostar, ali i on je tipičan etnički podijeljen grad poput Nikozije, ili Neretva slično poput mosta na Ibru u Kosovskoj Mitrovici, na Srbe i Albance.

BiH je članica Vijeća Europe i zemlja koja je uključena u proces stabilizacije i pridruživa-nja s Europskom unijom, a Aneks 4. Daytonskog sporazuma je najviši zakonski pravni akt i politički okvir, ili važeći Ustav BiH, a s obzirom na to da međunarodni diplomat, visoki predstavnik u BiH, ima najveće ili neograničene ovlasti u državi "protektoratu", on ima pra-vo: na vlastite procjene i odluke; nameće zakone, donosi amandmane na ustave entiteta; razrješava dužnosti i zabranjuje političko djelovanje pojedinih subjekata; ne odgovara niti jednoj instituciji u BiH; na njegove odluke se nije moguće žaliti, čak ni Ustavnom sudu BiH, koji može ignorirati i nadjačati političku volju demokratski izabраних predstavnika tri konstitutivna naroda. Cilj rada je istražiti i usporediti moguća rješenja „jednakopravnosti

Hrvata“, pitanja čije nerješavanje uvelike doprinosi nestabilnosti ne samo BiH nego utječe i na zemlje Balkana, ali dovodi u pitanje njezin put perspektivne zemlje. U radu se polazi od pretpostavke da se osnovna razlika između poredaka – slobode demokratskih sustava kao odraza jednakopravnosti i poretka nedemokracije, nepravdičnosti, autoritarnog – ogleda u tome što je poredak jednakopravnosti u funkciji da služi svojim građanima, dok ih apsolutna vlast auskultira, a država teži da drži pod kontrolom građane, a građani žele kontrolirati vlast. Analiza će pokazati kako je većina Hrvata u BiH i političara uvjerena da postoje prednosti i odabiri za bolje rješenje, koje mogu sva tri naroda održati na okupu te istodobno od Bosne i Hercegovine stvoriti međunarodno prepoznatljivu konsocijacijsku demokraciju. U svijetu postoje blizu 40 modela demokracije i razne druge smjese, a dio tih u skladu je s prevladavajućim mišljenjem da su to zemlje/demokracije zasnovane na konsenzusu, mada i “koncept konsenzusa je kontraverzan” (Sartori, 123), a koji je u BiH još kontroverzniji, nije primjenjiv u praksi i konsenzus samo zamišljen kao konceptni rekvizit demokracije. Uz teorijsku osnovu teoretičara, utemeljitelja konsocijacijske demokracije (Dal, Lajphart, Sartori), i hrvatske polit-kompartistkinje Kasapović, koja postavlja pitanje “da li je BiH država?” (Kasapović, 2005: 2-3), zasnovala tezu da je tako podijeljenom društvu (BiH) prikladan konsocijacijski model demokracije (Kasapović, 2007), i danas izazovna i kontroverzna, do odgovora na “pet krivotvorina profesora Latića” (Globus, 2017). Osnova rada je velik broj društvenih i znanstvenih djelatnika iz BiH, izuzev bošnjačkih, i Hrvatske (D. Čović, I. Stier, M. Kasapović, M. Tuđman, M. Raguž, M. Tadić, V. Tuđman, D. Zvizdić, A. Nedimović, I. Vukoja, B. Ljubić, V. Gotovac i drugi), stavljeni u položaj hrvatskog rješenja.

Američki neoliberal Francis Fukuyama, prije dva desetljeća, u grupu oštro podijeljenih, nefunkcionalnih država s nedemokratskim i slabim modelima preuređenja uvrštava Somaliju, Saiti, Kambodžu, Ruandu, Liberiju i Istočni Timor, a od europskih, ili balkanskih, uvrštava Kosovo i BiH, dok je međunarodni strateg “(Server, prosinac 2017) u svojem posljednjem izvješću rekao da je komisija o kriznoj grupi utvrdila da se Bosna i Hercegovina polako kreće u pravcu dezintegracije” (Server, 2017). Prilog se neće analizirati: jedan dio povijesti podijeljene BiH: rat 1992. - 1995. godine, doba dezintegracije društva, političke posljedice li rata, sporazume (Washingtonski, Daytonski) i teritorijalizaciju etničkih segmenata. Pored uvodnog dijela i zaključka, uz primjenu metodologije političkih i povijesnih znanosti, rad će razmatrati sljedeća pitanja: (ukratko) jednakopravnost tijekom dva suprotna procesa (1995. - 2000. - 2015.), predmetni podnaslov bi se moglo nasloviti “BiH u doba (post-?) tranzicije”, ili jednakopravnost kao unutarnji državni problem. Treća točka je doba organiziranja djelatne akcije Hrvata okupljenih u Hrvatski narodni sabor, Deklaracija u 2015. godini. Četvrta točka se odnosi troentitetsko preuređenje i preuređenje, po modelu utemeljivača suvremene konsocijacije. U okviru toga, europska perspektiva BiH, s podtočkom internacionalizacija/europeizacija nejednakopravnosti i (ne)miješanje Hrvatske u BiH. Peta točka se odnosi na izmjene Izbornog zakona, koja je, s prethodnim, sadržaj predmetnog rada.

2. Od jednakopravnosti u nejednakopravnost ili od pojave u (suprotan) proces

Uopće i deklarativno sve političke orijentacije i suvremeni pokreti u svim programima od samog početka isticali su jednakopravnost svih naroda kao jedan od svojih fundamentalnih demokratskih ciljeva i vrijednosti ili kao praktični politički zahtjev, s tim što su oblasti u kojima se jednakopravnost zahtijevala kao i sam njezin sadržaj tijekom tokova bili različiti. Prema ustavnopravnim dekretima BiH je, ili bi trebala biti, reprezentativna demokracija

koja funkcionira na principu vladavine većine ili, izuzetno, na principima konsensualne demokracije, koje (ni)su iste, zato što konsensualna polazi od adekvatne, ili jednakopravnosti svih konstitutivnih elemenata na svim razinama i razinama odlučivanja, i uz pravo veta. Ako je "jednakost ključ demokracije" (Dal.), ali iako u okviru kvalitete demokracije, blagonaklonija i plemenitosti "politička jednakost je glavni cilj demokracije, pa je stoga stupanj te jednakosti značajan pokazatelj demokratskog kapaciteta" (Lajphart, 269). U BiH se taj ključ i kvaliteta jamče i ostvaruju na temelju Ustava, Aneksa 4. Daytonskog sporazuma, koji kao pravni akt postavlja okvir političkim i društvenim aktivnostima, ali također bi trebao biti i proizvod političkih procesa koji se primjenjuju i dešavaju u praksi.

Kako je ustav akt dualne prirode (političke i pravne), ali u BiH i nedovoljno jasne i međunarodne prirode, zato što tekst Ustava BiH nije službeno preveden s engleskog na službene jezike konstitutivnih naroda niti je službeno objavljen u Službenom glasniku BiH, jedino ako nije objavljen posljednjih pet godina, tako da "državne institucije primjenjuju različite neslužbene verzije teksta Ustava, koristi se neslužbeni prijevod koji je dostavio Ured visokog predstavnika u BiH dvije godine kasnije, tj. 1997. godine." (Nedimović, 14) Od Daytonskog sporazuma (prosinca 1995.) do 2000. godine nastupa doba demokracije i jednakopravnosti, često nazvano i zlatno doba za Hrvate u BiH. Jednakopravnost, kao pojava, umjesto da postaje proces, ubrzo devalvira i transformira se u suprotnost, u antipod, ili od pozitivne društveno-političke pojave u negativnu dugoročnu pojavu, u negativan razvojan proces po Hrvate u BiH. Jednakopravnost i decentralizacija, što su bili sadržaj, a "bili dogovoreni Washingtonskim sporazumom (1994.), u najvećem dijelu su zadovoljavali interese Hrvata u BiH kao jednog od konstitutivnih naroda." (Tadić, M. 2016). Dogovoreno je, nažalost, devalvirao značajno u proteklih 25 godina, zato što se ubrzo odstupilo od Washingtonskog sporazuma, koji je bio povoljniji za Hrvate od Daytonskog sporazuma. Zatim, po toj osnovi Hrvatima su nametnuti zakoni, na osnovi kojih se postupno minimiziraju i uzurpiraju sva politička, ekonomska, socijalna, kulturna, jezična, informativna i vjerska prava, a zahvaljujući međunarodnoj zajednici, preko visokog predstavnika u BiH, u smislu stvaranja države u građansko društvo, politika koja je podržana i odgovarala bošnjačkoj većini. Tadašnji visoki predstavnik, istovremeno i predsjednika komisije izbornih promjena, Robert Barry je 2000. uveo Izborni zakon, iako je većina bili protiv, kojim je omogućeno da izaslanike u Domu naroda Parlamenta FBiH, bez obzira na njihovu nacionalnost, mogu predlagati i birati svi zastupnici u skupštinama županija Federacije BiH. Posljedica amandmana je da je postojanje Doma naroda Parlamenta Federacije, kao zaštitnog mehanizma konstitutivnih naroda, dvostruko obesmisleno, jer o sastavu Doma Hrvata na ovaj način odlučuju i puno brojniji Bošnjaci i Srbi itd.

U nastavku nejednakopravnosti slijedi Petrichevi amandmani, tako da je on amandmanom na Ustav Federacije BiH 2002. donio odluku na štetu Hrvata da kandidate u Federaciju ne ističu pojedini narodi, nego zastupnici, pa su takvi kandidati navodno legalni iako nisu legitimni, jer ne predstavljaju volju hrvatskog naroda u BiH, nego političkih elita druga dva naroda. Neravnopravnost prema Hrvatima kao posljedica amandmanskih izmjena i nedemokracije - neuvažavanja glasa izborne kvalificirane većine Hrvata u BiH - se primjenjuje na razini države i razini Federacije. Na razini države dva puta izbor hrvatskog predstavnika u Predsjedništvo države, bez legitimne potpore većine Hrvata („slučaj Komšić"), također i diplomatskog osoblja. Prema Ustavu, BiH ima parlamentarni sustav demokracije s elementima (polu)predsjedničkog sustava vlasti, uz niz ovlasti. "Predsjedništvo BiH bira se direktnim izborima, što mu daje velik demokratski legitimitet." (Nedimović, 61) Na općim izborima 2006. i 2010. godine kandidat SDP-a BiH Željko Komšić izabran je za hrvatskog

člana Predsjedništva glasovima Bošnjaka. "Slučaj Komšić" uzrokovao je veliko nezadovoljstvo Hrvata u BiH te produbio njihovo nepovjerenje prema državnim institucijama. U ovo doba deevolucije na štetu Hrvata u BiH godišnje se uvede po 10 – 15 amandmana, pogotovo je na "Ustav Federacije doneseno 109 amandmana do konca 2008. godine, koji su, najvećim dijelom, njih 90%, bili negativni po Hrvate, njihov status u Federaciju, a posredno i u BiH". (Tadić, M. 2016)

Hrvatski polit-filozof Puhovski, za pobjedu nelegitimnog Hrvata (Komšića), kaže: Pobijedio je iz razloga što imamo taj čudan model po kome su etničke pripadnosti preuzete kao političke. Zato je jaka ovakva manipulacija. Izlaz je u tome, a što nije dobro po mom sudu, da se svi prijavljuju po etničkoj pripadnosti i tako glasuju. Međutim, dogodilo se da je Komšić dobio apsolutno najviše glasova, više od onih koji su birani na bošnjačkim listama. A to, s obzirom na poznavanje činjenice o broju Hrvata u BiH, realno nije moguće. Dakle, radi se o manipulaciji Daytonskim sporazumom. S obzirom na to da je jednakopravnost Hrvata kao početak i tijek postao antipod i dijametralan proces, pored primjera Komšić, navest ćemo još neke primjere: u Ured ombudsmana Federacije, u Hercegovačko-neretvanskom kantonu, u tijeku prvih šest mjeseci 2008. godine, za pomoć se obratilo 800 građana zbog kršenja ljudskih prava ili sloboda. Najčešće su pomoć tražili Hrvati, u 48 % slučajeva, zatim Bošnjaci 29 %, a Srbi, Slovenci i ostali bili su zastupljeni s 23 %. Najviše su se žalili na razne oblike diskriminacije (51 %), zatim 32 % na rad pravosuđa, te s 14 % na kršenje prava na socijalnu zaštitu, rad i imovinu (Dnevni list, 25. srpnja 2008. str. 8.). O problemima u Ministarstvu vanjskih poslova BiH izvještavali su brojni mediji: *Alkalaj sprovodi po svom nahođenju bez ikakve logike i kriterija, slučaj Nade Zdravič, savjetnice u Uredu za odnose s javnošću, mogao bi dobiti i sudski epilog. Veliko kadrovsko spremanje (2008.)*; Zlatko Tulić, *Alkalaj: Kakva si to Hrvatica kad ti prezime završava na "č"*, Večernji list, BiH, 3. studenoga 2008.

3. Jednakopravnost kao politička akcija i/ili novi pristup (ne)jednakopravnosti

Uzimajući u obzir prethodne tijekove i veliku političko-socijalnu krizu u 2014. godini, a "prisutnost takozvane političke krize u suvremenoj epohi sinonim je u biti za stalno prisutnu krizu zajednice" (Puhovski, 164), pa i stalno prisutnu krizu u BiH, Hrvati su shvatili da se nalaze pred zadatkom da organiziranije i bolje pristupaju prošlosti i sadašnjosti. Kako većina hrvatske elite u BiH često nije imala jedinstven stav o nizu pitanja, pa do uspostave hrvatskog entiteta, u ovo doba oni su svjesni nužnih izmjena smatrajući ljudsku obvezu, nacionalnu nužnost i etičku vrijednost u transcendiranju društvene stvarnosti. Njihova (hrvatska) politička polazišta su usmjerena da na kritički, sveobuhvatniji i organiziraniji način u obliku društvene akcije postaju novi, svjesni i smisleni konstitutivni element društveno-političkog djelovanja i radikalnijeg pristupa sustavnim promjenama i odredbama gdje "vrijednosni sustavi sadrže jednu kategoriju prihvaćanja u kolektivnim odnosima i poduhvatima" (Parsons, 25).

Kao nastavak političke i društvene akcije, uz prekide i revitalizaciju, najveći broj hrvatskih političkih subjekata, pa i najveća stranka HDZ, okupljen je u Hrvatskom narodnom saboru (HNS), koji je bio proglasio "hrvatsku samoupravu" krajem 2000. godine (raspuštena 2001.), te nakon revitalizacije, odnosno 2011. godine, blizu 200.000 potpisa za „stop majorizaciji Hrvata“, dok je u 2014. godini kandidat HNS-a Dragan Čović pobjedom od 52,41 % izabran za hrvatskog člana u Predsjedništvo BiH. HNS u 2015. godini u vidu političke akcije, uz odlučno htjenje i kolektivnu volju, osmišljeno pokreću sve potencijale svog

naroda, tako teorijski usmjereni k progresivnim promjenama, s ciljem da na demokratski način ostvaruju subjektivitet društvene akcije u akceptiranju svoje budućnosti, ali i budućnost domovine BiH. Okupljeni na šestom skupu HNS-a, iz sastava 14 stranaka, oko 500 hrvatskih vijećnika i zastupnika izbranih u društveno-političke institucije BiH (u općinska vijeća, županijske skupštine, skupštine dvaju entiteta: Federacije BiH i Republike Srpske, te u Parlamentarnu skupštinu BiH) usvojilo je dokument o jednakopravnosti pod nazivom "Deklaracija o federalnom ustroju BiH".

Deklaracija je sveobuhvatan dokument, obuhvaća sve oblasti: zakone, pravosuđe, RTV, razvoj, izmjene, preuređenje, nepravdičnosti, represije, nepravde, depopulaciju, raspodjelu javnih prihoda itd. U nastavku samo neke značajke iz Deklaracije: zahtijeva se novo preuređenje države (BiH), novi pristup i nužne promjene; državni i federalni preustroj, ističući da su legitimni politički predstavnici hrvatskog naroda odlučni braniti pravo na domovinu (BiH) svim legitimnim sredstvima i zalagati za održivi razvoj i europski perspektivniju BiH; predlaže se nova međunarodna konferencija o BiH; promjene Ustava, koje će predvidjeti i kreirati novi oblik države, naspram asimetrične u ravnopravnu i simetričnu federalnu državu, podjednaku za sva tri konstitutivna naroda; daju se primjedbe kako država BiH koja je ustrojena u Daytonu, posebice zbog nametnutih revizija ustava, nije zadovoljila težnje hrvatskog naroda, koji je dao glas za njezino osamostaljenje; izmijeniti Ustav i Izborni zakon kada je izbor članova Predsjedništva u pitanju, te Izborni zakon u dijelu koji se tiče izbora izaslanika u Dom naroda Federacije BiH i Vijeće naroda Republike Srpske; potrebno je usvojiti nužne izmjene koje će izjednačiti ovlasti zastupničkih i domova naroda u potvrđivanju izvršne vlasti te osigurati da je za odluke u domovima naroda potrebna, osim opće, i natpolovična većina u klubovima konstitutivnih naroda.

Također se navodi da su najvažniji strateški prioriteti BiH: doprinos miru i stabilnosti, euroatlantski put BiH, članstvo u NATO-u, status kandidata, odbacivanje kvalifikacija haškoga tužiteljstva, postići najširi politički i društveni konsenzus za učinkovitu borbu protiv korupcije, kvalitetno obrazovanje sukladno najvišim svjetskim standardima, te institucionalno očuvanje i razvoj kulturnog identiteta, kreirati stabilno političko i institucionalno okruženje atraktivno za investitore iz zemlje i inozemstva, unaprijediti sposobnost korištenja europskih fondova te stavljanjem u funkciju svih prirodnih i ljudskih kapaciteta doprinositi gospodarskom razvoju i socijalnom blagostanju, okrenuti se reorganiziranju BiH. Usvajanje Izjave o opredijeljenosti BiH k evropskom putu navedeno je kao prvi prioritet, kao i socijalna i ekonomska politika, izmjena Izbornog zakona BiH u drugom dijelu 2016. godine i stvaranje ambijenta da se provede odluku Suda u Strasbourgu u predmetu "Sejdić - Finci", ali i presuda Ustavnog suda BiH koja se odnosi na Grad Mostar (<https://www.kamenjar.com/hns-usvojio-deklaraciju-u-kojoj-se-trazi-federal...>, 28. 2. 2015.; hr.n1info; Avaz, 28. 2. 2017.).

4. Troentitetska i konsocijacijska BiH: model jednakopravnosti i europske perspektive

BiH će dobiti status kandidata u 2018. godini, ili u idućem razdoblju, mada, prema dva istovremena intervjua dvoje istaknutih političara, "neće se desiti u 2018. godini": glavni tajnik OUN-a Lajčak (17. 7. 2017.), odnosno predsjedatelj Predsjedništva BiH Čović (18. 7. 2017.). Predsjednik Čović je u intervju za HRTV, ili u nekom drugom intervju - izlaganju u svojstvu predsjednika države u Bruxellesu u obraćanju članovima Odbora za vanjsku politiku Europskog parlamenta, između ostalog, optimistično istaknuo da put BiH prema EU nema alternativu i da imamo dovoljno razvijenu svijest o tome, ali, s druge strane, treba

stvoriti i uvjete u kojima će EU zaista postati apsolutno dominantna tema u BiH. Perspektiva članstva je snažan poticaj kako bi se projektirale stabilnost i sigurnost na granicama EU, te da poticaj i ta perspektiva moraju biti vidljiviji, opipljiviji za naše građane, građane BiH koji to zaslužuju. Većina stanovništva BiH, ili 96 %, jasno izjašnjava svoju pripadnost trima konstitutivnim narodima, čime su dali do znanja da je BiH, uz sve probleme i izazove u posljednjih 25 godina, ipak koliko-toliko uspjela zadržati svoj slojevit multietnički karakter. "Kao što je i Europski parlament više puta podsjećao, od EU trebamo, uz mišljenje o kandidatskom statusu, i razgovor o uspješnim modelima federalizma u EU, te u tom smislu pokrenuti dijalog kako bismo došli do opipljivih rezultata i dugoročne samoodrživosti", naglasio predsjednik Čović (<https://www.nezavisne.com/novosti/bih/Covic-U-BiH-su-manji-problemi-nego-u-mnogim-drugim-djelovima-svijeta/448512>, 24. 10. 2017.).

Teorija i praksa poznaju niz mogućih pristupa i kontroverznih modela, ili u svijetu postoji 40 oblika demokracija. "Možda i jest teško, ali nije nemoguće postići i održati stabilnu demokratsku vlast u pluralnom društvu." (Lajphart, Demokracija, 72) Za uspješno funkcioniranje pluralističkog i jednakopravnog društva nužne su pretpostavke pravila igre i konsenzusa, pa i u BiH. Konsocijacijska demokracija pretpostavlja segmentirane rascjepe, s mogućnošću da političke partije jasno i posebno reprezentiraju sve segmente i kooperaciju i sporazume između različitih segmentiranih elita. Lajphart je uspješne modele demokracije izveo na osnovu "studije slučaja" Nizozemske preko Švicarske, Austrije Belgije, uspoređujući ga s većinskim modelom demokracije. Međutim, u pluralističkoj i segmentiranoj BiH, koja je u nadgradnji oštro podijeljena po ideološkim, religijskim, kulturnim i etničkim osnovama na sitne države, ili na tri oštre podjele s vlastitim interesnim skupinama, i "sredstvima komunikacije" dodatno Hrvatima uzurpirana u ovakvom društvu, rekao bi Lajphart, fleksibilnosti neophodne za demokraciju najvjerojatnije neće biti. "Pod ovakvim uvjetima vladavina većine nije samo nedemokratska, već i opasna, jer se manjinama trajno uskraćuje pristup vlasti; one se mogu osjetiti isključenim i diskriminiranim i mogu izgubiti odanost režimu. Na primjer u pluralnom društvu Sjeverne Irske..." (Lajphart, Modeli : 96). Na temelju toga, podržavam polit-filozofsku tezu Mirjane Kasapović da je tako podijeljenom društvu najprikladniji konsocijacijski model demokracije" (Kasapović, Problemi, 2007) u kojoj prema većinskoj interpretaciji demokracije znači vladavinu većine naroda. Ideja je da većina treba vladati, a manjina biti u opoziciji, ovom stavu suprotstavlja se konsensualni model demokracije" (Lajphart, Modeli... 1999 : 95). Po tom modelu, BiH bi načelno bila sastavljena od jednakopravnih dijelova iz aspekta konstitutivnih elemenata, po uzoru na suvremene europske konsocijacije. Podrazumijeva se da je na osnovi ovih kontroverzi bosanskohercegovačkom društvu potrebno novo i suvremeno preuređenje, da većina treba vladati, ali za jednakopravno društvo u okviru trojne preraspodjele. Moguće, ili dosadašnje rasprave odnosile se na sljedeće modele preuređenja: preobrazba u (kon)federalnu uniju sastavljenu od tri republike, državu tri entiteta, regionalizacija zemlje, disolucija entiteta i kantonizacija cijele države, povratak originalnom Washingtonskom sporazumu, unitarizacija i centralizacija BiH i status quo. U okviru svih (ne)prednosti i alternativa, model BiH od tri entiteta je najaktualniji, ili kao najoptimalnije rješenje.

Neki nedostaci, ili mane trećeg entiteta, su: pored ostalih i Hrvati bošnjačke orijentacije, oni koji su pristalice nelegitimnih predstavnika hrvatskog naroda, za njih nije rješenje da Hrvati dobiju svoju federalnu jedinicu. (Neke) prednosti trećeg entiteta su : ako bi Bošnjaci bili protiv entiteta, odgovornost za daljnju budućnost države je u njima; razriješiti hrvatsko pitanje i zaustaviti marginalizaciju Hrvata u vlastitoj domovini, Hrvati bi bili jednakopravni s ostala dva naroda i zbog Hrvata u središnjem dijelu ne bi mogli težiti separatizmu;

smanjio bi se broj vlada tri puta, od 13 vlada na 4 vlade (vladu BiH i tri entitetske vlade). Jako je važno s ekonomskog stanovišta, povezao bi se razdvojen i izoliran ekonomski prostor današnjih kantona; zaustavio bi se proces majorizacije i depopulacije Hrvata. U reprezentativnim funkcijama na državnoj razini, recimo u Predsjedništvu, entitete bi mogli predstavljati predstavnici po građanskom modelu, što znači bez uvjeta "Sejdi - Finci iz 2006" da moraju biti Bošnjak, Srbin i Hrvat, mada se u skoroj budućnosti to ne bi se moglo dogoditi. Zakonski spriječiti uniteralnu secesiju - proglašenje nezavisnosti entiteta, a visoki predstavnik ne bi bio potreban.

Uspostava svog vlastitog hrvatskog entiteta podržana još od 2013. godine, a 61 % Hrvata iz BiH izrazilo je podršku uspostavi hrvatskog entiteta da svaki od konstitutivnih naroda u BiH ima svoju upravnu jedinicu, uz pozivanja i modeliranja na uspješan europski model ustroja višenacionalne države na primjeru Belgije. "Većina Hrvata bi treći entitet, a čak dvije trećine Srba odcjepljenje." (dnevnik.hr, 11. studenoga 2013) Iako treći entitet kod jednog dijela bošnjačke elite i predstavnika međunarodne zajednice nije jedan od segmenata/izazova BiH, ako Bošnjaci ne bi, ili neće rado prihvatiti ovo rješenje, ali bi mogućnost za to povećala njihovo realno sagledavanje činjenice da je alternativa daljnja ekonomska depresija i politička izolacija koja može završiti secesijom RS, međutim lider Dodik, predsjednik RS, izjavio je da podržava treći entitet: "Nemam ništa protiv da Hrvati dobiju svoj entitet." (<https://www.hercegovina.info/>, 30. 8. 2016.). Kod Hrvata u BiH, a djelomično i u Hrvatskoj, je (naj)optimalno rješenje. Hrvatski polit-filozof još prije više godina je preustroj smatrao opravdanim i objektivno logičnim zahtjevom, Hrvati treći entitet. "Ako ste priznali u Daytonskom sporazumu tri konstitutivna naroda, nije logično da dvije konstitutivne jedinice, dva entiteta. Za BiH bi, i to će doći, ali ne uskoro, bilo mnogo logičnije, zdravije da bude podijeljena u jedan broj kantona, pet, deset, petnaest, i da ima dva doma parlamenta, jedan kao dom naroda, a drugi kao dom građana i da se odrede ingerencije među njima. Tako se svugdje u svijetu u demokratskim uvjetima postupa s etnički složenim društvima." (<http://www.glassrpske.com/novosti/>, 7. 11. 2010.). U kontinuitetu, nakon tri godine, Puhovski ponavlja da bi treći entitet mogao spasiti BiH od destrukcije Lagumdžijinog stalinizma, također je naglasio kako je došlo do internacionalizacije hrvatskoga pitanja u BiH i zauzeo se i za formiranje hrvatske federalne jedinice ako će BiH ostati podijeljena na principu entiteta (<https://www.vecernji.ba/...Puhovski>, 17. 10. 2014.). Prema hrvatskom zastupniku Ljubiću, „ako postoje dva entiteta, zašto ne bi i treći entitet“ (<https://www.bljesak.info/.../bozo-ljubic...entiteta...treci/185081>, 24. 11. 2016).

Prema aktualnom premijeru BiH / predsjedatelju Vijeća ministara BiH Denisu Zvizdić (Zvizdić, 3. i 24. 10. 2017.), najvažnija pitanja za BiH su jasna europska perspektiva, koja je poticajan segment za ostanak, prije svega mladih ljudi, kao najvažnijeg resursa, dobivanje Upitnika Europske komisije za BiH, aktualne pripreme odgovora na Upitnik, što bi trebalo rezultirati statusom kandidata, te perspektiva članstva u NATO-u. Drugi segment su zatim reforme koje se provode u okviru realizacije ekonomske Reformske agende, a koje su, recimo, dovele do značajnog povećanja izvoza kao ključnog indikatora ekonomskog razvoja BiH, do porasta industrijske proizvodnje, do porasta stranih investicija u prvih pola godine 2017. godine za 28% i do povećanja broja zaposlenih. U izazove s kojima se stalno suočavamo, a to je politička stabilnost, koja u ovom trenutku, s obzirom na početak predizborne kampanje, koja je u BiH počela 18 mjeseci prije vremena, nije na onoj razini koja bi bila dovoljan poticaj ili stvorila atraktivni prostor i za domaća i strana ulaganja i otvaranje novih radnih mjesta. Daljnje jačanje vladavine prava kao preduvjeta za općedruštvenu, političku i ekonomsku stabilnost i konačno reforma obrazovnog sustava, da je to najvaž-

nije (<https://www.klix.ba/vijesti/bih/zvizdic-jasna-evropska-perspektiva-podsticajan-segment-za-ostanak-u-bih/171024066>, 24. 10. 2017.).

Dok "premijer" BiH predmetna pitanja ne spominje, aktualni šef misije OSCE-a u BiH J. Moore nije za troentitetsku BiH: "treći entitet ne dolazi u obzir, ne želim isključiti mogućnost da će se naći kompromis, ali ako netko misli da je opcija odgađanje izbora, to ne dolazi u obzir. Šta će se zaista desiti, ne želim špekulirati. Za ljude u BiH prioritet je nezaposlenost, dosta im je slušati ratnu retoriku ili od domaćih političara ili stranih "stručnjaka" i već su navikli da je to dio predizborne kampanje. U cijeloj regiji postoje slični problemi, ali narod zna da rata neće biti." (<https://www.oslobodjenje.ba/.../jonathan-moore-treci-entitet-n;-dijalogin.tv/moore-treci-entitet-ne-dolazi-u-obzir/> 5. 7. 2017.). Nasuprot tome, politički lider Čović, se zauzeo za jednakopravno rješenje svih naroda u BiH: „političke predstav-nike Hrvata ubuduće ne bi birali drugi“, a kako se raspravljalo o nizu modela, sada se još otvoreno založio za uspostavu trećeg entiteta i izmjene Izbornog zakona. „Treći entitet je realna mogućnost, a da li će Hrvati ostvariti svoju ravnopravnost, hoće li ona biti ostva-rena kroz tri ili šest jedinica, ne znam, ali možemo maštati o drugom rešenju, ali se mora napraviti dogovor tri naroda“. Na opaske da je međunarodna zajednica i BiH protiv, Čović kaže: „Oni će morati kazati šta je rešenje, a ako BiH ne želi rešenje s tri federalne jedinice, onda će morati kazati kako da tri naroda budu ravnopravna. BiH neće drugačije preživjeti.“ (<http://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/covic-treci-entitet-realna-mogucnost-za-bih/sv41173>, 17. 12. 2017.). Dodajmo i to da danas mnogi inicijativu HNS-a vezano za novi pre-ustroj BiH nadovezuju s time da je danas iskoordinirana i podržavana između dva lidera, između aktualnog predsjednika države Dragana Čovića i predsjednika Republike Srpske Milorada Dodika, ali Dodik je podržao treći entitet i prije ([hercegovina.info.](http://hercegovina.info), 30. 8. 2016.).

4.1. Internacionalizacija (ne)jednakopravnost Hrvata u BiH

BiH ima viznu liberalizaciju, predala je zahtjev za članstvo, koji je prihvaćen, te dobila Upitnik Europske komisije. Hrvati u BiH i Hrvatska žele ubrzati proces dobivanja statusa kandidata te otvaranja poglavlja 23. i 24. koja uređuju vladavinu zakona, kojima se već tradicionalno otvaraju pregovori. Na osnovi dva prethodna intervjua Puhovskog i bivšeg predsjednika Hrvatske Ive Josipovića da se primijetiti da se pitanje hrvatskog naroda u BiH počelo internacionalizirati od 2014. godine. Prema čl. 10. Ustava Republike Hrvatske, Hrvatska može pomoći BiH u funkcionalnom smislu. Uzimajući u obzir da je nejednako-pravnost Hrvata poprimila internacionalne dimenzije, pomoć/lobiranje Hrvatske se od pojedinih može promatrati kao „nemiješanje“ ili „miješanje“ Hrvatske u odnose u BiH. Još prije tri godine „Komšić optužuje dužnosnike iz Hrvatske što izazivaju rat, iz razloga što žele stvarnu ravnopravnost Hrvata i (ne)spasiti BiH.“ (<https://www.vecernji.hr/premium/hoce-li-hrvati-spasiti-bih-ili-ce-se-raspasti-na-srpsku-i-bosnjacku-drzavu-993637/komentar>, 7. ožujka 2015.)

O lobiranju Hrvatske (Mesić, Josipović, Kitarović, Karamarko, Stier) u nastavku neka za-pažanja europarlamentaraca, bivšeg predsjednika Josipovića i aktualne predsjednice Kita-rović. Zastupnici iz Hrvatske u Europskom parlamentu najavili su novu rezoluciju tog tijela kojom će, kako tvrde, biti predložena federalizacija BiH. Međutim, žestoka diplomatska ofanziva službenog Zagreba u traženju podrške najvećih svjetskih sila za formiranje trećeg entiteta u BiH tako je, prema mišljenju brojnih analitičara, ušla u završnu fazu (Hrvatska na koljenima, Zagreb od EU kamči TREĆI ENTITET u Bosni i Hercegovini, 14. 9. 2017. - 13:54 h). Pitanje BiH najkompleksnije je europsko pitanje, a Hrvatska ima poseban višestruki in-

teres da nama najvažnija susjedna zemlja bude stabilna i funkcionalna. Cijeli EU i BiH moraju zajedno razmisлити kako dalje. „Bosna i Hercegovina je europska zemlja i nema drugog scenarija osim integracije u Uniju. Ne smije ga biti“. Jednim od najvažnijih elemenata smatra ravnopravnost ljudi koji tamo žive, i naroda i svih građana. „Bez te ravnopravnosti, nema europske perspektive. Hrvati u BiH su nizom intervencija u izborni sustav došli u situaciju da jedini od tri konstitutivna naroda ne mogu provesti svoju većinsku biračku volju, i to nije dobro, jer ih to frustrira i udaljava od osjećaja pripadnosti državi koja je njihova domovina.“ Izrada pravednog i transparentnog izbornog zakona ključ je početka procesa konsolidacije Bosne i Hercegovine kao složene federalne države koja može itekako biti funkcionalna. Velikim problemom smatra ogromno nepovjerenje koje vlada u BiH, što paralizira bilo kakav politički dogovor, rekao je 2014. godine Josipović, tada predsjednik Hrvatske (HINA, ABC portal, 1. 7. 2014).

Hrvatska predsjednica Kolinda Grabar Kitarović obećala je potporu Zagreba Bosni i Hercegovini na njezinu putu euroatlantskih integracija nakon podnošenja zahtjeva te zemlje za članstvo u EU-u 15. veljače. Bilo je govora i o potpisivanju strateškog partnerstva između dviju država kojim bi Hrvatska prenijela Bosni i Hercegovini svoja iskustva iz procesa pristupanja toj asocijaciji kako bi lakše premostila prepreke koje je čekaju na tom putu. „Hrvatska će podržavati napore unutar BiH da sva tri konstitutivna naroda to zaista i budu na teritoriju cijele BiH bez ikakvih pretenzija da se miješamo u njezina unutarnja pitanja“. Potonja rečenica je najvažniji dio tzv. novog pristupa Hrvatske prema BiH kojim će se tražiti ‘veća zaštita i poštivanje jednakopravnosti hrvatskog naroda’ u odnosu na druga dva konstitutivna naroda. „Prvi korak na tom putu tiče se izmjena izbornog zakonodavstva u toj državi kojim bi se osiguralo da tamošnji Hrvati sami biraju svoje predstavnike u Predsjedništvo BiH i u Dom naroda. Dosadašnjim zakonskim rješenjima to nije bilo zajamčeno te su tako u dva navrata Bošnjaci, zbog svoje brojčane premoći, izabrali hrvatskog člana tog kolektivnog tijela (Željka Komšića), a po istom modelu su u Dom naroda dolazili navodni predstavnici Hrvata iako ih zapravo nije izabralo hrvatsko biračko tijelo.“ (<https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/nazire-li-se-to-novi-pristup-hrvatske-bosni-i-hercegovini-20160311> Marko Barišić, zadnja izmjena 12. 3. 2016. 7:47). Ili, prema Miroslavu Tuđmanu “krajnje je vrijeme da i Bruxelles i Zagreb počnu provoditi europsku politiku u BiH i prema njoj.” (Milinović, Z., Globus, 1. 9. 2017.).

5. Izmjene Izbornog zakona ključ konsocijacijskog preustroja i jednakopravnosti

Zanemarujući aktivno pravo glasa, prema Ustavu BiH ne postoji mogućnost da se provede neposredna demokracija na državnoj razini vlasti. Ipak, mnoge države često prepuštaju građanima ili drugim interesnim skupinama da odlučuju o važnim pitanjima za državu i društvo, putem, na primjer, obveznih ili fakultativnih, obvezujućih ili neobvezujućih referenduma, narodnih inicijativa ili peticija. Takav oblik demokracije je prisutan u Švicarskoj, na saveznoj, kantonalnoj razini. Shodno Lajphartovoj konstataciji “homogenost društva i politički konsenzus bili bi uvjet za stabilnu demokraciju i učinitelji koji do nje vode. I obrnuto, drži se da su duboke podjele društva i duboka razmimoilaženja unutar pluralnih društva razlog nestabilnosti i slomova u demokracijama (Lajphart, Demokracija, 1992 : 9). On u važnim dimenzijama izbornog sustava ističe, prije svega, DM (district magnitude) i izbornu formulu, zatim veličinu tijela koje se bira (assembly size) i cenzus (trashold). Dimenzije koje su u dosadašnjoj praksi u BiH manipulirane i neprimjenljive, konkretno izborna for-

mula koja određuje način transponiranja glasova u mandate, kao 2011. godine zbog manipulativne i nekonsocijacijske proporcije dijeljenja, tada je vlast u Federaciji uspostavljena bez dva HDZ-a, da je $17:3=5$ ide na štetu Hrvata (" $5 \neq 17 \div 3$ "), umjesto približne podjele/prevođenja $17:3=6$. Stoga, BiH nije homogeno ni dovoljno demokratsko društvo.

Izborni zakon je značajan element i uvjet (konstitucionalne) demokracije, dio izbornog sustava i od posebne važnosti za svaku grupu i individuu u društvu, a po tome i važan element jednakopravnosti i Hrvata u BiH. Ne postoji idealan model, niti izborni zakon koji može udovoljiti svim zahtjevima, ali između „dva osnovna izbora s kojima se suočavaju tvorci demokratskih ustava jest izbor između većinskog izbornog sustava proporcionalne reprezentacije i između parlamentarnog i predsjedničkog oblika vlasti“ (Lajphart). Međutim, u izbornom sustavu BiH „motiv je diskriminacija hrvatskog naroda u dijelu Izbornog zakona koji se odnosi na izbor izaslanika u Dom naroda Federacije, a s obzirom na to da je Dom naroda BiH 'derivat' federalnog Doma naroda, onda i na razini države. Izbor predsjednika Federacije BiH, a nakon toga i Vlade Federacije, je izravna posljedica izbora izaslanika u Dom naroda Federacije BiH itd.“ (Božo Ljubić).

Klub izaslanika hrvatskog naroda u Domu naroda Parlamentarne skupštine BiH (PSBiH) je u travnju 2017. godine u parlamentarnu proceduru dostavio prijedlog izmjena i dopuna Izbornog zakona BiH: predviđa i regulira jednakopravnost hrvatskog naroda u BiH na konzi-stentan i cjelovit način; za izbor članova Predsjedništva Bosne i Hercegovine, implementira se odluka Ustavnog suda Bosne i Hercegovine U-23/14, tj. izbor izaslanika u Domu naroda Federacije BiH, te odluka Ustavnog suda BiH U-9/09, koja se tiče izbora u Gradu Mostaru i niz drugih prijedloga i modela. Da bi izmjene stupile na snagu, potrebno je da ih usvoji i Zastupnički dom 19. 7. 2017. godine. Tijekom prosinca otvorena je rasprava o prijedlogu izmjena Izbornog zakona, koji je Dom naroda dostavio Zastupničkom domu, a Hrvati su spremni za svaku vrstu rasprave i konstruktivnog prijedloga koji je u skladu s Ustavom BiH i koji u potpunosti implementira odluke Ustavnog suda BiH koje imamo. Rješenja koja su ponudili su, u svakom slučaju, u skladu s Ustavom, u potpunosti provode odluku, nisu diskriminirajuća prema bilo kome. „Hrvati su za svaki drugi vid koji osigurava da legitimni predstavnici konstitutivnog naroda biraju svoje političke predstavnike u tijela vlasti, kako zakonodavne tako i izvršne. To nam je i odluka Ustavnog suda rekla“, navela je predsjedavajuća Zastupničkog doma Parlamentarne skupštine BiH Borjana Krišto (HDZ BiH) za Fenu (<https://www.bljesak.info/vijesti/politika/hrvati-spremni-na-svaku-vrstu-rasprave/217973>, Vijesti / Politika, 7. 11. 2017. u 14:20 Bljesak.info 1.).

Ustavni sud BiH je ranije 2017. godine stavio izvan snage odredbe Izbornog zakona koje su definirale način neizravnog izbora zastupnika iz skupština deset kantona u Dom naroda federalnog Parlamenta, iz kojeg se, opet neizravno, bira Dom naroda državnog Parlamenta. Takva odluka rezultat je iz žalbe koju je podnio Božo Ljubić, sadašnji zastupnik u Hrvatskom saboru. Iz HNS-a su nakon toga ocijenili kako bi provedba novih izbora bez promjena Izbornog zakona dovela državu u novu krizu, jer ne bi bilo moguće kompletirati zakonodavnu vlast, a na razini Federacije ne bi mogla biti izabrana ni nova vlada. HNS je stoga u parlamentarnu proceduru uputio svoj prijedlog izmjena Izbornog zakona, a njega je za sada prihvatio Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH, no nema izgleda da on dobije podršku i u Zastupničkom domu. Između ostalog, prijedlog predviđa da se hrvatski, odnosno bošnjački zastupnici u federalnom Domu naroda biraju pretežno iz kantona u kojima su jedan, odnosno drugi narod u većini. HNS je predložio i uspostavu etničkih ad hoc izbornih jedinica, iz kojih bi se birali hrvatski, odnosno bošnjački član Predsjedništva BiH. Stranka demokratske akcije je na taj prijedlog odgovorila svojim protuprijedlogom.

Moguće blokade na koje upozoravaju iz HNS-a izbjegle bi se na dva načina: ako bi Središnje izborno povjerenstvo (SIP) pravovremeno, na osnovi podzakonskih akata, utvrdilo način biranja i broj zastupnika u federalnom Domu naroda; ponovno pokušati naći politički dogovor o izmjenama Izbornog zakona. Krajnji rok istječe 8. svibnja, kada se izbori moraju raspisati, koji će biti provedeni u listopadu 2018. godine, bez obzira na izmjena postojećeg Izbornog zakona. (<http://balkans.aljazeera.net/vijesti/opci-izbori-u-bih-u-oktobru-2018-i-bez-izmjena-izbornog-zakona>, 13. 12. 2017.) Visoki predstavnik Valentin Inzko, podsjetivši na presudu (2009.), rekao je da „politički lideri tvrde da žele da BiH bude suvremeno, inkluzivno i tolerantno društvo. Da bi se to desilo, sve kockice te slagalice trebaju doći na svoje mjesto”. Ali prije svega, lideri trebaju pokazati svim građanima BiH da rade u njihovom najboljem interesu. (<http://avaz.ba/vijesti/bih/334019/incko-ustav-i-izborni-zakon-bih-uskladiti-sa-evropskom-konvencijom-o-ljudskim-pravimajoš>, 22. 12. 2017.). Međutim na parlamentarnu raspravu 21. i 22. prosinca 2017. godine, koja se i očekivala s krajnje neizvjesnim ishodom i upozoravali da će biti oboren (neprihvaćen) u Zastupničkom domu Parlamenta BiH, najavivši da će HDZ ili HNS ubrzo uputiti novi prijedlog, koji će biti dosta jasniji. Politički lideri Hrvata smatraju da BiH u sljedeća četiri mjeseca mora imati izmijenjen Izborni zakon koji će osigurati legitimno predstavljanje svih naroda kako bi izbori mogli biti održani, a njihovi rezultati provedeni, u suprotnom, BiH će imati novu krizu. (<https://www.vecernji.ba/vijesti/hdz-ili-hns-bih-ce-predloziti-novi-izborni-zakon-bih-1215711>, 22. 12. 2017.).

6. Zaključak

BiH je multinacionalna, suverena i demokratska država i članica Vijeća Europe, uz perspektivu da u idućim godinama dobije status kandidata za članstvo u EU, NATO-u i druge suvremene integracijske izazove. Međutim, u kontroverznom, BiH se nalazi u vlastitoj krizi ili teži dezintegraciji, čak se spominje i Dayton II, dodatno uz to i sa stanovišta jednakopravnosti hrvatskog naroda, je oblik prava Hrvata BiH se može promatrati i kontroverzno, kao neravnopravnog, centraliziranog, nedemokratskog društva, od kojeg rješenja umnogome zavisi perspektivnija budućnost. Aneks IV. Daytonskog mirovnog sporazuma (1995.), po kojem su Hrvati u BiH jedan od tri konstitutivna naroda, je deevolirao i transformirao se u nedorečen, neravnopravan i kontradiktoran proces. Od pojave jednakopravnost Hrvata, od 2000. godine, prelazi u suprotnost, u antipod, tako da nejednakopravnost (p)ostaje proces koji se nastavlja do današnjih dana, do 2018. godine. Kako je Daytonski sporazum pretrpio i izmjene na štetu Hrvata, nepovoljniji je u odnosu na prethodni Washingtonski (1994.), zbog sadržaja i zbog postupnih izmjena odredbi (Daytonskog sporazuma) od visokog međunarodnog predstavnika u BiH, u smislu stvaranja građanske države. Izmjene su odgovarale i bošnjačkoj većini, tako da je zadnjih 25 godina doneseno blizu/oko 200 amandmana od strane Ureda visokog predstavnika, koji se pretežno odnose na Federaciju, od kojih su većina, ili 80 % na štetu hrvatskog naroda. Stoga treba “prije svega politički predstavnici Hrvata da se bore za povratak na izvorni sporazum iz Washingtona, koji smo potpisali 1994. godine”. (Tadić, M., 2016.).

Prema parametrima općeg razvoja, BiH je na začelje Balkana. Nakon 15 godina tranzicije u regiji navodi se da je najveća greška ekonomskog modela zapadnog Balkana kronični problem nedovoljnog korištenja ljudskih resursa, odnosno visoke nezaposlenosti, u čemu prednjači Bosna i Hercegovina. Pravosuđe u BiH je slabo i fragmentirano, a međuetnički

sukobi i komplicirana unutarnja struktura sprečavaju implementaciju reformi, uključujući i odluku "Sejdić i Finci." (Izvešće Međunarodnog monetarnog fonda, 9. 3. 2015.) Pored navedenog, (ne)dovršene tranzicije, neravnomjernog ekonomskog razvoja, političke (ne)stabilnosti i visoke nezaposlenosti, uz odsutnost jedinstvenog ekonomskog prostora, koji je (glavna) prepreka ekonomskom rastu i konkurenciji, BiH ima kompleksan administrativan ustroj. Vertikalno sastoji se od dva entiteta: Federacije BiH i RS, plus Distrikt Brčko; u okviru te podjele sastoji se od 14 vlada (državna, entitetske i kantonalne vlade), koje funkcioniraju kao mini države po (trojnoj) horizontalnoj podjeli vlasti, na izvršnu, zakonodavnu i sudsku vlast. Perspektivno, zemlja je uključena u proces stabilizacije i pridruživanja s Europskom unijom, a konstitutivnost u BiH jamči kolektivnu jednakost, tako ju je definirao i Ustavni sud BiH, no očito je da ona nije ostvarena, naprotiv, odlikuje se kontradiktornim smjesama autoritarizma, centralizma, (ne)totalirizma, (ne)demokracije, neosmanizma itd. Ukratko, izbor u državna tijela vlasti ne izražava želju hrvatskoga naroda, nego političkih elita druga dva naroda, dok Srbi u RS imaju entitetsku samostalnost, posebice je kompleksno pitanje odnosa u okviru Federacije. (Ne)jednakopravnost Hrvata se ispoljava i u raznim oblicima političke, ekonomske, fiskalne, socijalne i kulturno-informativne sfere, pa i demografskoj sferi i politici. Suvremeni model konsocijacije u BiH još nije prihvatljiv, a Hrvati ne uživaju konstitutivna prava kao drugi (Bošnjaci i Srbi), mada se često kaže da su i (ne)jedini proeuropski faktor u državi. Država se nalazi na raskrižju putova u izboru alternativa, između potencijala za (ne)perspektivnu budućnost i statusa quo i europske perspektive i (ne)jednakopravnosti Hrvata u BiH koja ugrožava tu europsku perspektivu. Međutim, u EU imaju uvjerenja da će dužnosnici u BiH naći kompromis za rješenje hrvatskog pitanja, dok će na ekonomskom planu donijeti tešku odluku i usvojiti set zakona o trošarinama koji će donijeti dugoročne rezultate poput novih autocesta, unapređenja lokalnih cesta, izvoza, rasta i radnih mjesta kako se BiH bude kretala na svom europskom putu. Hrvati zahtijevaju preuređenje u tro-entitetsku državu i izmjene ili novi izborni zakon, koji je ključ jednakopravnosti. Tijekom žustre parlamentarne rasprave u Zastupničkom domu BiH, 21. - 22. prosinca 2017. godine, prijedlog izmjena nije podržan od najbrojnije bošnjačke stranke (SDA). Hrvati će/su prosljedili novi i savršeniji prijedlog izmjena, kako bi se u regularnom roku usvojio i uskladio s izborima koji se održavaju u listopadu 2018. godine. Izmjene su nužne, naprotiv, zemlja bi ušla u još veću političku krizu.

Literatura

- [1] Dal, R., Poliarhija, participacija i opozicija, prijevod Filip Višnjić, Beograd, 1997., 10.
- [2] Kasapović, M., Bosna i Hercegovina: podijeljeno društvo i nestabilna država. Zagreb: Politička kultura, 2005.
- [3] Kasapović, M., Problemi kritike konsocijacijske demokracije u Bosni i Hercegovini. Status. 12:136-143., 2007.
- [4] Kasapovic, M., Popis stanovništva u BiH jasno pokazuje: Federaciji prijeti ciprizacija: Globus, 15. 7. 2016.
- [5] Kasapović, M., "Hrvatska, šuti, a Evropu nije briga", Globus, 22. srpnja 2017.
- [6] Kasapović, M., Pet krivotvorenina profesora islamskih nauka Dž. Latića, proturski orijentisanog bošnjačkog islamiste, Globus, 11. 8. 2017., 32-35.
- [7] Lajphart, A., (1992). Demokratija u pluralnim društvima, Globus, Nakladni zavod, Školska knjiga, Zagreb

- [8] Lajphart, A., (2003). Modeli demokratije, Službeni list Sr. i CG i CID, Beograd i Podgorica
- [9] Milinović, Z., "Intervju" Miroslav Tuđman, Globus, br. 1395., 1. 9. 2017., 14-20.
- [10] Parsons, T., Moderna društva, Gradina, Niš, 1992.
- [11] Puhovski, Ž., Povijest i revolucija: ogledi o pretpostavkama i konzekvencijama filozofijskog mišljenja, CKD SSO, Zagreb, 1980.
- [12] Tadić, M., Ustavnopravni položaj Hrvata u BiH, Sarajevo, 2016.
- [13] <http://avaz.ba/vijesti/bih/166272/hrvatski-narodni-sabor-trazi-federalni-ustroj-bih>, 28. 2. 2015.
- [14] <http://avaz.ba/vijesti/bih/334019/incko-ustav-i-izborni-zakon-bih-uskladiti-sa-evropskom-konvencijom-o-ljudskim-pravimajoš>, 22. 12. 2017.
- [15] <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/opci-izbori-u-bih-u-oktobru-2018-i-bez-izmjena-izbornog-zakona>, 13. 12. 2017.
- [16] ba.n1info.com/a132850/Vijesti/.../Covic-prvi-put-iscrtao-granice-treceg-entiteta.htm, 17. 1. 2017.
- [17] <https://www.bljesak.info/vijesti/flash/hrvati-dostavili-u-proceduru-prijedlog-izmjena-izbornog-zakona-bih/196156>, 28. 4. 2017.
- [18] <http://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/covic-treci-entitet-realna-mogucnost-za-bih-sv41173>, 17. 12. 2017.
- [19] www.blic.rs/treci-entitet, POLITIČKI ADUT Žestok odgovor Sarajevu: HDZ skriva Herceg-Bosnu u "rukavu", 19. 10. 2016.
- [20] <https://www.bljesak.info/vijesti/flash/hrvati-dostavili-u-proceduru-prijedlog-izmjena-izbornog-zakona-bih/196156>, 28. 4. 2017.
- [21] <https://www.bljesak.info/.../bozo-ljubic...entiteta...treci/185081>, 30. 1. 2017.
- [22] <https://www.bljesak.info/vijesti/politika/hrvati-spremni-na-svaku-vrstu-rasprave/217973>, 7. 11. 2017.
- [23] <https://www.dnevnik.hr>, 11. studenoga 2013., "BiH: Većina Hrvata bi treći entitet, a čak dvije trećine Srba odcjepljenje"
- [24] <https://faktor.ba/.../dzemaludin-latic-vracanje-hrvatske-u-antemurale-christianitatis>, 21. 8. 2017.
- [25] http://www.glassrpske.com/novosti/vijesti_dana/Zarko-Puhovski-Logican-za-htjev-za-treci-entitet/lat/48393.html, 07. 11. 2010.
- [26] hercegovina.info » Politika » Dodik: Nemam ništa protiv da Hrvati dobiju svoj entitet!, 30. 8. 2016.
- [27] HINA, ABC portal, 1. 7. 2014. Izvješće Međunarodnog monetarnog fonda, 9. 3. 2015.
- [28] IDPI www.idpi.ba/wp-content/uploads/2017/02/Grbavac_Neravnopravna-demokracija.pdf, Valentino Grbavac. Neravnopravna demokracija: Politički položaj Hrvata u BiH, 2016., 79.
- [29] <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/nazire-li-se-to-novi-pristup-hrvatske-bosni-i-hercegovini-20160311> Autor: Marko Barišić, posljednja izmjena 12. 3. 2016.

